

# تَحْسِينُ التِّلَاوَةِ

دوره‌ی عمومی آموزش تجوید

به روایت حفص از عاصم

علی قاسمی

با مقدمه‌ی استاد ابوالفضل علامی

|                     |                                                                                                    |
|---------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------|
| سرشناسه             | فاسمی، علی، ۱۳۶۰ -                                                                                 |
| عنوان و نام پدیدآور | تحسین التلاوه: دوره عمومی آموزش تجوید به روایت حفص از عاصم/ علی فاسمی، با مقدمه‌ای ابوالفضل علامی. |
| مشخصات نشر          | قم: انتشارات جامعه القرآن الکریم و اهل البیت علیهم السلام، ۱۳۹۸.                                   |
| مشخصات ظاهری        | ۱۰۰ ص.                                                                                             |
| شابک                | ۹۷۸-۶۲۲-۷۲۲۶۰۵-۸                                                                                   |
| وضعیت فهرست نویسی   | فیبیا                                                                                              |
| عنوان دیگر          | دوره عمومی آموزش تجوید به روایت حفص از عاصم.                                                       |
| موضوع               | قرآن -- قرائت -- راهنمای آموزشی                                                                    |
| موضوع               | قرآن -- تجوید -- راهنمای آموزشی                                                                    |
| شناسه افزوده        | علامی، ابوالفضل، ۱۳۳۷ - . مقدمه نویسنده                                                            |
| شناسه افزوده        | حفص بن سلیمان، ۹۰ - ۱۸۰ق.                                                                          |
| شناسه افزوده        | عاصم بن یزید، ۱۲۷-۱۵۱ق.                                                                            |
| رده بندی کنگره      | ۸۲۷۴/۵                                                                                             |
| رده بندی دیویی      | ۲۹۷/۱۵۱-۷                                                                                          |
| شماره کتابشناسی ملی | ۶۰۹۸۶۱۹                                                                                            |



انتشارات  
جامعه القرآن الکریم  
اهل البیت (علیهم السلام)

قم - خیابان معلم - معلم ۱۰  
کوچه ۸ - پلاک ۶  
تلفن: ۳۷۷۴۶۸۸۲ - فکس: ۳۷۷۳۰۰۰۹

# تحسین التلاوة

دوره عمومی آموزش تجوید

به روایت حفص از عاصم

ناشر: ..... جامعه القرآن الکریم و اهل البیت (علیهم السلام)

مؤلف: ..... سید محمد مهدی طباطبایی

حروفچینی و صفحه آرای: ..... محمد غروی اصل

چاپخانه: ..... اسراء

نوبت چاپ: ..... اول / ۱۳۹۹

نوبت چاپ: ..... بیست و نهم (ناشر قبلی)

تیراژ: ..... ۵۰۰۰ جلد

شابک: ..... ۹۷۸-۶۲۲-۷۲۲۶-۰۵-۸

قیمت: ..... ۹۵۰۰ تومان

## فهرست

۶..... مقدمه‌ی استاد ابوالفضل علامی

۸..... مقدمه‌ی مؤلف

### فصل اول: مباحث مقدماتی

۱۲..... آداب تلاوت قرآن کریم

۱۴..... روش‌های سه‌گانه‌ی قرائت ترتیل

۱۵..... شیوه‌ی خواندن از ابتدای همزه‌ی وصل

۱۷..... تعریف علم تجوید

۱۸..... ضرورت فراگیری تجوید

۲۰..... ادای صحیح حرکات کوتاه

### فصل دوم: مخارج حروف

۲۳..... اهمیت فراگیری مخارج حروف

۲۴..... مخارج حروف ده‌گانه

۴۴..... تمرین صحت قرائت نماز

### فصل سوم: صفات ذاتی حروف

۴۹..... صفت استعلاء

۵۰..... صفت اطباق

۵۲..... صفت استفال

۵۴..... صفت لین

۵۵..... صفت قلقله

۵۸..... صفت غنّه

### فصل چهارم: احکام حروف

۶۱..... تفخیم و ترقیق

۶۲..... تفخیم و ترقیق (ل) در لفظ جلاله‌ی الله

۶۵..... تفخیم و ترقیق حرف راء

|     |                             |
|-----|-----------------------------|
| ۶۹  | تفخیم و ترقیق الف مدّی      |
| ۷۲  | ادغام                       |
| ۷۶  | احکام نون ساکن و تنوین      |
| ۹۰  | احکام میم ساکن              |
| ۹۴  | احکام مدّ و قصر             |
| ۹۹  | برخی نکات مهم در قرائت قرآن |
| ۱۰۳ | فهرست منابع                 |

## مقدمه‌ی استاد ابوالفضل علامی

بسم الله الرحمن الرحيم

### پیشینه‌ی علم تجوید

دانش تجوید، تاریخی به قدمت تاریخ قرائت قرآن کریم دارد. پیامبر اعظم اسلام صلی الله علیه و آله برای امتثال فرمان خداوند در قرآن که فرمود: «و قرآنی که آیاتش را از هم جدا کردیم، تا آن را با درنگ بر مردم بخوانی»<sup>(۱)</sup> قرآن را برای مردم تلاوت می نمود و آموزش می داد. مخاطبان پیامبر صلی الله علیه و آله در آموزش قرآن، نخست توده مسلمانان بوده اند و گروه دوم، صحابه خاص حضرت بوده اند که در زمان پیامبر، به عنوان قاری و معلم قرآن شهرت داشته و قرآن را به دیگران تعلیم می داده اند و در رأس آنها امیر مؤمنان علی علیه السلام بوده است.

### اهمیت فصیح خواندن قرآن

از آن جا که پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله فصیح ترین مردم در سخن گفتن و قرائت قرآن بوده اند لذا قرآن کریم را در کمال زیبایی و فصاحت می خوانده اند و به دیگران نیز به همین شیوه آموزش داده اند. از این رو به همه پیروان خویش سفارش کرده اند که: «قرآن را با لحن ها و آواز عرب بخوانید...»<sup>(۲)</sup> به عبارت دیگر قرآن کریم را با لهجه فصیح عربی قرائت کنید. تلاوت فصیح قرآن به اندازه ای اهمیت دارد که رئیس مذهب ما، امام صادق علیه السلام در این زمینه فرمود: «قرآن را فصیح و با لحن عربی بخوانید، زیرا قرآن به زبان عربی است»<sup>(۳)</sup>.

۱- «وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ»، اسراء، ۱۰۶.

۲- «اقْرَءُوا الْقُرْآنَ بِاللِّحَنِ الْعَرَبِ وَأَصْوَاتِهَا...»، اصول کافی، ج ۲، باب: ترتیل القرآن بالصوت الحسن.

۳- «أَعْرَبِ الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ عَرَبِيٌّ»، همان.

ذیل این حدیث شریف، قرآن پژوه سترگ، مولی محسن فیض کاشانی می نویسد: «یعنی (قرآن) را فصیح بخوانید و آن را غلط نخوانید».

علامه بزرگوار، مجلسی (ره) نیز در توضیح این روایت می نویسد: «یعنی (قرآن را) به لحن های عربی بخوانید و محسنات قرائت مانند تفخیم، ترقیق، ادغام و چیزهای دیگر را در آن به کار ببرید».

عده ای از قرائت پژوهان برای بستر سازی قرائت فصیح قرآن در کشور عزیز ایران، تلاش های شایسته ای کرده اند، برخی از این کوشش ها با رویکرد تألیف کتاب در زمینه آموزش علم تجوید بوده است. کتاب حاضر در این راستا نوشته شده است.

فاضل ارجمند جناب حجة الاسلام آقای علی قاسمی «زید عزه» مؤلف این کتاب، از حافظان قرآن کریم هستند و سالیان دراز علاوه بر تعلیم حفظ قرآن به تدریس تجوید قرآن نیز اهتمام دارند و از مدرّسان موفق این رشته هستند. کتاب حاضر اثر ارزشمندی است که نشانه آگاهی در خور تحسین ایشان از دانش تجوید است و برای کسانی نگارش یافته است که تمایل دارند قرآن حکیم را با رعایت قواعد تجوید و به صورت فصیح بخوانند. امید است این اثر مورد استفاده علاقه مندان ساحت مقدس قرآن کریم قرار گیرد.

این جانب به عنوان خادمی از خادمان کوچک قرآن از تلاش این مؤلف ارجمند سپاسگزارم و از خدای متعال درخواست می کنم که این اثر را از ایشان بپذیرد و ذخیره روز رستاخیز گرداند.

بمّنه و کرمه

ابوالفضل علامی میانجی

قم مقدس، تیرماه ۱۳۸۷

برابر با اول رجب المرجب ۱۴۲۹

## مقدمه

قرآن کلام زیبای الهی است و هر که آن را فراوی خود قرار دهد او را به سوی بهشت کشاند و هر که آن را پشت سر خویش نهد به سوی دوزخش براند. در قرآن درمان بزرگ‌ترین دردهاست: درد کفر و نفاق و تباهی و گمراهی؛ لازمی بهره بردن از دریای بیکران معارفش انس با آیات انسان ساز آن کتاب شریف است. البته انس روحانی با قرآن یکباره پدید نمی‌آید و نیازمند مقدماتی از جمله قرائت صحیح و آشنایی با دانش تجوید است.

دانش تجوید از اصیل‌ترین دانش‌های حوزه‌ی علوم قرآنی است که رسالت آن آموختن صحیح خواندن قرآن و تلاوت زیبای کلام الهی است. به کارگیری قواعد آن موجب در امان ماندن معانی و مفاهیم کلام الهی از تغییر و افساد گشته و باعث قرائت موزون، آهنگین و دلنشین قرآن می‌گردد. از این روست که رسول گرامی اسلام و امامان معصوم علیهم‌السلام ما را به آن توصیه و سفارش نموده‌اند.

اگر آموختن تمامی دانش تجوید جزء واجبات نباشد، بخشی از آن در واجبات و بخشی در آداب تلاوت می‌گنجد. از این رو تک تک افراد جامعه‌ی اسلامی برای انس با قرآن می‌بایست به آن دانش اعتنا نشان دهند؛ آن را بیاموزند و در تلاوت قرآن و نماز به کار گیرند. مقام عظمای ولایت حضرت آیت الله خامنه‌ای دام ظلّه العالی در این خصوص می‌فرمایند: «آداب تجویدی قرآن لازم است. خیال نکنید که اینها حرف مفت یا الکی است. اگر چه این آداب، علم قرآن نیست؛ اما به هر حال یکی از دانش‌های مربوط به قرآن است. قرآن را صحیح، تجویدی با رعایت وقوف با رعایت مخارج حروف و با رعایت بعضی از آداب لازم - مثل اخفاها، ادغام‌ها، اظهارها و صفات حروف را به نحو خودش رعایت کردن - بخوانند»<sup>۱</sup>.

با توجه به اینکه غایت اصلی و نهایی علم تجوید، اجرا و رعایت نمودن مطالب تئوری و نظری این علم در تلاوت قرآن است؛ نیاز متعلمان به تمرین‌های هدفمند جهت کسب مهارت عملی در این زمینه ما را بر آن داشت که متن حاضر را به مربیان و متعلمان این علم تقدیم نماییم.

۱. نگرش‌های موضوعی ۱، حوزه و روحانیت در آیینی رهنمودهای مقام معظم رهبری، صفحه‌ی ۳۱۷ و ۳۱۸.

## مخاطبین کتاب

مخاطبین ما در این کتاب افرادی هستند که دوره‌ی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن را با موفقیت سپری نموده و برای آموختن فصیح‌خوانی و تجوید قرآن کریم در این کلاس حاضر می‌شوند. با اینکه کتاب با محوریت فصیح‌خوانی و تجوید در قرآن با مثال‌های قرآنی تدوین شده اما استفاده از کتاب برای دانش‌پژوهان رشته‌های زبان عربی در حوزه و دانشگاه که خواهان دستیابی به لهجه‌ی فصیح در مکالمه و خطابه به زبان عربی نیز هستند، مفید خواهد بود. ضمناً تمرین‌های مستقلی جهت کسب مهارت در صحت قرائت اذکار نماز در نظر گرفته شده تا قرآن‌آموزان همزمان با تمرینات قرآنی، قرائت صحیح نماز را نیز فرا گیرند.

## سخنی با مربیان عزیز

مربی گرامی توجه به نکات زیر می‌تواند ما را در روند آموزش یاری نموده و بازدهی کلاس‌ها را افزون‌تر نماید.

۱- پس از تدریس و بیان قاعده‌ی جدید، تمرینات کتاب را قرائت نموده و از قرآن آموزان بخواهید پس از شما به دقت تکرار نموده و تلاش کنند اجرای فصیح آن قاعده را فرا گیرند. پس از این مرحله در قالب مثال، قرائت آنان را ارزیابی نموده و آنان را یاری نمایید به قرائت فصیح و اجرای صحیح قاعده‌ی جدید دست یابند. پس از آنکه اطمینان پیدا کردید که قرآن آموزان اجرای صحیح و کامل قاعده را آموخته‌اند و توانایی اجرای آن را دارا هستند، تمرینات را ادامه داده و سعی کنید به صورت نسبی مهارت اجرای قاعده برای قرآن آموزان ایجاد شود.

۲- در ابتدای هر جلسه، درس گذشته را ارزیابی نموده و تذکرات لازم را جهت تصحیح قرائت قرآن آموزان یادآور شوید.

۳- در هر جلسه مروری کوتاه بر مطالب چند جلسه‌ی قبل داشته و به صورت مختصر به تمرین عملی آن درس‌ها بپردازید.

۴- مطالب را ساده و آسان بیان نمایید.

۵- برای رسیدن به نتیجه‌ی مطلوب در پایان دوره، باید اهتمام کافی به تمرین عملی داشته باشیم.

۶- پیشنهاد می‌گردد مطالب کتاب در ۳۴ جلسه یک ساعته (در قالب دو واحد درسی) که نیمی از آن به تجوید نظری و نیم دیگر آن به تجوید عملی و تصحیح قرائت فراگیران اختصاص می‌یابد، تدریس شود. البته جلسات نظری و تئوری باید توأم با یکدیگر باشد نه جدای از هم.

## سخنی با قرآن آموزان

برادر و خواهر گرامی برای آموختن علم تجوید و کسب مهارت در تلاوت زیبا با رعایت قواعد تجوید توجه به نکات زیر ضروری می‌باشد:

۱- تجوید دارای دو بخش نظری و عملی می‌باشد و تنها با مطالعه‌ی کتاب‌های تجوید نمی‌توان به نتیجه‌ی کافی و لازم دست یافت. بلکه لازم است قاریان و حافظان محترم در محضر یکی از اساتید علم تجوید که علاوه بر اطلاع از مطالب تئوری علم تجوید قادر است قاعده‌ها را در نهایت فصاحت و استواری اجرا نماید به یادگیری این علم پردازند.

۲- پس از آموختن هر قاعده از استاد و آشنایی با نحوه‌ی اجرای آن باید از تکرار و تمرین کافی و مناسب غفلت نورزید؛ تکرار و تمرین باید آن قدر ادامه یابد تا مهارت اجرای آن قاعده به حد ملکه برسد؛ بدین معنا که حتی در صورت عدم توجه در تلاوت، آن قاعده را اجرا نمایید. ۳- تأکید می‌گردد که تمرین در صورتی مؤثر است که تک تک قاعده‌ها به صورت جداگانه در فرصت زمانی آموختن هر درس تا جلسه‌ی بعدی کلاس به خوبی تمرین شود.

۴- بهره‌گیری از نوارهای تلاوت اساتید برجسته‌ی قرائت قرآن، مانند محمد صدیق منشاوی، محمود خلیل حصری، عبدالباسط محمد عبدالصمد و... نقش به سزایی در موفقیت شما دارد. پس از آموختن هر قاعده‌ی جدید با دقت و توجه بر روی آن قاعده نحوه‌ی تلاوت صحیح آن را در آیات استماع کرده و سپس به تکرار و تمرین آن پردازید.

بدین وسیله مراتب سپاس و قدردانی خود را نسبت به پژوهشگر و دانشمند برجسته‌ی علم تجوید، جناب استاد ابوالفضل علامی که با تواضع این نوشتار را مورد مطالعه و مذاقه‌ی علمی قرار داده و نکات ارزشمندی را متذکر شدند، اعلام می‌دارم. همچنین از زحمات همه‌ی اساتید و پیش‌کسوتانی که افتخار تلمذ در محضر آنان را دارا بوده‌ام، سپاسگزاری نموده و از ایزد منان طول عمر و عزت دنیا و آخرت آنان را خواستارم.

علی قاسمی

بیست و ششم مردادماه ۱۳۸۷

برابر با چهاردهم شعبان المعظم ۱۴۲۹

قم مقدس